

ПОЕЗІЯ ГРИГОРІЯ ЧУПРИНКИ В ОЦІНЦІ МИКОЛИ ЄВШАНА

Українські модерністи, серед яких Григорій Чупринка, прагнули змінити та оновити українську літературу, в якій на межі століть відбувається переоцінка цінностей та естетичних канонів. Поштовхом для модерністського руху була творчість французьких поетів та французької школи символістів [3, с.108]. Творчість Чупринки, яку вважаємо модерністською, займає особливе місце в тогочасному літературному житті. Це відзначив сучасник поета, відомий критик, Микола Євшан, яки схвально відгукнувся на появу поетичних збірок. Він відзначив, що Г. Чупринка – зовсім не схожий на будь-кого із тогочасних українських поетів: «Чупринка – яркий контраст». Показово, що дослідник порівняв внесок митця в українську поезію з появою таких величин як Едгар По чи Шарль Бодлер [1, с.224]. Причиною такої оцінки Миколи Євшана, було те, що він помітив новаторство Чупринки, який зміг із багатства рідного слова видобути такі скарби, які до цього ще нікому не вдавалось знайти. Чупринка хотів запровадити щось нове і позбутись від старого, тим самим створивши тихий бунт проти тенденцій старої думки, – відзначив літературознавець у рецензії на збірку «Контрасти» [2, с.237].

Метою нашої статті є аналіз літературно-критичної думки Миколи Євшана про новаторство поетичного доробку Григорія Чупринки, у світлі естетики модернізму. Як відомо, Микола Євшан був прихильником оновлення української літератури, відходу від канонів народницького дискурсу. У цьому плані, це дозволило йому відповідно оцінити художні пошуки митця. Також його оцінки є свідченням естетичного дискурсу модернізму в українській літературі перших десятиліть ХХ ст.

Відзначивши особливість творчості поета, якого не можна прив'язати до якогось літературного осередка, школи, Микола Євшан ставить питання про методологію дослідження модерністської поезії. Це вимагає нового підходу, адже, на його думку, справжнє мистецтво не може бути виразом міщанських почувань. Ставить під сумнів критик і виховну роль поезії, її призначення викликати в читача певні почуття, закликати їх до дії: «нехай Чупринка й не буде речником ніякого класу, не звертається своєю творчістю до нікого, чи тим самим відібрана вся її сила? Зовсім ні! Навпаки, в даному разі те, за що так славиться поезія, – її сила над людьми та над суспільним життям, – єсть радше чимсь негідним, обезцінюючим її вартість. Поезія – значить, можливо інтимне, моє переживання світу» [1, с.226]. Швидше, критик бачить творчість правдивого поета аристократичною, для нього це самотня постать, яка усвідомлює провалля між своїми почуттями, творчістю і людьми. Окреслюючи таку модерністську естетичну концепцію, яка, на наш погляд, близька до світоглядної картини символізму, Микола Євшан вважає її тлом для розуміння особливості поезії Чупринки. Як ілюстрацію розкриття теми мистецтва він наводить поезію «До музи».

У праці літературознавця зустрічаємо думку, що Чупринка поєднав у собі два повністю протилежних полюси: Чупринки-меланхоліка та Чупринки-Бахусового співака. З одного боку, це поєднання краси і смерті, добра і зла нагадує типово декадентські мотиви. Але при цьому, Микола Євшан виділяє основним у творчості мотив гріхопадіння. Йдеться не лише про естетизацію гріха, подібно як у «Квітах зла» Шарля Бодлера. Це швидше вияв непокірного, демонічного духу, і водночас наслідок творчої пристрасті, яка дозволяє переживати усі вияви життя: «творець не боїться гіркого досвіду життя, а навпаки, шукає за ним» [1, с.233]. Ліричний герой Чупринки набуває рис авантюриста, вічного мандрівника та шукача пригод. При цьому він залишається відсторонений, споглядає немов збоку загибель своїх мрій. Це естетична позиція глядача, момент вищого пізнання трагізму людського буття. Микола Євшан парадоксально стверджує, що така творча самосвідомість виникає тоді, «де загинув чоловік як такий». Цю думку критик неодноразово повторює: «Поезія мусить бути антигуманітарна», «людина мусить умерти, щоб народитися артист» [1, с.229]. Це відкидання бажання натовпу, маси, фальшивих цілей, натомість прийняття гіркого досвіду життя.

Так, наприклад, у збірці «Контрасти» поет розгортає антитезу, що сум та трагізм породжує безстрашність перед смертю, героїзм. Микола Євшан мотивує безстрашність до

смерті бажанням краще пізнати себе: «...щоб почути себе до дна...». На його думку, у творчості Григорія Чупринки наявний фаталізм, дуже сильна любов до своєї долі, якої він не боїться, тому що знає її [1, с.228].

Не міг оминати літературознавець і концепцію краси у творчості поета. Ми вже згадували, що дослідник виділив Бахусове начало у поетичному світі Чупринки. Важливим моментом вважаємо порівняння Чупринки та Олеся, де Євшан відгукується про зображення природи, кажучи, що Чупринці не достатньо «поетичного екстазу», без якого не мислимою є творчість Олеся, він не розпливається в ній, – як Олесь [1, с.228]. Поет немов повертається до природи, як той, що поборов її. Це можливо, стверджує, Євшан, коли поет здобуває почуття внутрішньої свободи, коли він не боїться жодних переживань. Тоді він бачить у грізній природі її таємниці, красу.

Цікаво, що Євшан говорить про мертву красу, про готову красу, яка омертвляє поета. Ліричний герой Чупринки, коли потрапляє в «країну тихої краси» не може заспокоїти свого серця, не може бути там безтілесною тінню, щоб не полошити всемогутню тишу – він перериває її своїм людським криком. Цим метафоричним образом Микола Євшан, немов, вказує, що Чупринка не поет мистецтва заради мистецтва. Як відомо, Г.Чупринка декларував громадянську позицію, починаючи від подій громадянської революції 1905 року. Серед поетичного доробку зустрічаються і твори з мотивами національно-визвольної боротьби.

Таким чином, Микола Євшан побачив у Г.Чупринці однодумця, нове віяння в українській літературі. Хоч критик декларує, що він не заглиблюється в глибини творчості поета, лише пробує відчутти настрої, бодай тло, насправді він розкриває домінанти символістської поетики, а також риси екзистенційного мислення поета. Зрозуміло, що Євшан не подає докладну характеристику творчості, його увага зосереджена на постаті модерного митця та його ліричного героя. На його думку, поет у іпостаті Чупринки – це виразник натхненного трагізму, який прагне повноти існування, пізнання таємниць всесвіту і водночас утверджує екзистенційну самодостатність, творчу самосвідомість. Для Миколи Євшана Г.Чупринка це не співець краси, як це закидали модерністам прихильники народницького мистецтва. Натомість, критик стверджує, що Чупринка-поет приносить життя в мистецтво.

ЛІТЕРАТУРА

1. Євшан М. Грицько Чупринка. Євшан М. Критика. Літературознавство. Естетика / упоряд. Н. Шумило. Київ: Основи, 1998. С. 224–234.
2. Євшан М. Поезія Грицька Чупринки (Грицько Чупринка : контрасти, лірика). Українська хата. 1912. № 11–12. С. 236–239.
3. Шевель Н.О. Мариністичні мотиви у творчості Г. Чупринки. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : лінгвістика і літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. / гол. ред. В. А. Зарва. Бердянськ : БДПУ, 2011. Вип. XXIV. Ч. 2. С.108-114.